

Uz studentsku pobunu u Srbiji: Dva paradoksa, dva mita i jedna pobuna

Rade Dragojević | uto, 16/09/2025 - 15:08

Sa studentskih protesta u Beogradu
Foto: HINA/BETAPHOTO/MILOS MISKOV

U svojoj knjizi „Učitelj – neznalica“ Jacques Rancière govori o paradoksu učenja. U uvodu knjige navodi primjer francuskog pedagoga Jean-Josepha Jacotota (1770 – 1840) koji je početkom 19. stoljeća pokušao uvesti novu metodu učenja u tadašnje školstvo. Njegov se postupak zasnivao na tri stvari: na radikalnom egalitarizmu (svi su podjednako sposobni da uče; nije to tada predstavljalo malu stvar, jer se u to vrijeme podrazumijevalo da su siromašni preglupi da bi mogli nešto naučiti), demokratskoj raspodjeli inteligencije (inteligencija je prirodno podjednako raspoređene među svima; i posljednji kmet je sposoban da shvati koncepte, baš kao i neki princ) i na svojevrsnoj samoedukaciji. Ovo posljednje je posebno važno jer siromašni slojevi najčešće nisu imali pristup organiziranoj poduci, pa je Jacotot zamislio da svaki roditelj može sam podučavati svoju djecu.

Do ove egalitarno-demokratske pedagogije došao je jednom prilikom kad se u belgijskom Leuvenu stjecajem okolnosti našao u situaciji da predaje grupi đaka koja se nije služila francuskim, a on sam nije vladao flamanskim. Pa im je ponudio dvojezično izdanje didaktičkog romana „Avanture Telemaha. Odisejevog sina“, autora François-a Fénelona, da ga pročitaju i na temelju toga napišu esej. Studenti ne samo da su uspješno napisali eseje, nego su to učinili posve sami, bez objašnjenja Jacotota (uostalom, nisu se baš razumjeli, kao što smo vidjeli, on nije znao flamanski, a oni nisu znali francuski, pa se objašnjavati nije moglo, taman da se i htjelo), bez njegovog pedagoškog vođenja, učiteljevog sugeriranja ili korištenja bilo kojeg drugog didaktičkog alata.

Taj prvi paradoks o kojem će ovdje biti riječi Rancière tumači ovako: „Nekomu nešto objasniti ponajprije znači pokazati da taj netko to ne može sam shvatiti. Prije nego postane pedagoški čin, objašnjenje je pedagoški mit, priča o svijetu podijeljenom na učene i neuke duhove, zrele i nezrele duhove, one koji su sposobni i nesposobni, inteligentni i glupi.“

Rancière taj mit pojašnjava još i s primjerom djeteta koje je samo naučilo materinji jezik, bez ikakvog posredovanja znalca. Kaže: „Ono što djeca najbolje nauče jest ono što im nijedan učitelj ne može objasniti – materinji jezik.“ Nakon toga u djetetovom razvoju stiže jedan strašan zijev – inteligencijom kojom je ranije svladalo jezik bez učiteljeve medijacije, sada odjednom više ne može nastaviti proučavati bez učitelja i kao da je iznenada izgubilo onu moć koju je imalo ranije kad je samo svladalo jezik. Sad mu je odjednom taj isti mentor nasušno neophodan i treba da bi mu objasnio kako stoji stvari, da bi ga naučio kako treba učiti, iako je dijete već dokazalo da zna kako treba učiti.

Rancière tu zapravo donekle ponavlja uvide nekih svojih starijih kolega (cijeli je francuski strukturalizam od Claude Levi Straussa, preko Louisa Althussera i Michela Foucaulta do samog Rancièrea krajnje sumnjičav prema društvenim institucijama kao takvima, pa onda i prema obrazovnom sustavu, vide ih kao jedan veliki zatvor), koji također nisu imali iluzija o školstvu, odnosno shvaćali su ga ne samo kao nevinu uvođenje malog djeteta ili neukog čovjeka u svijet znanja i pismenosti (što bi ga prema standardnoj pedagogiji automatski emancipiralo), nego i kao sredstvo sistemske prisile. Škola, hoće se reći, nije nepristrana, ona služi reprodukciji društva u kojem se obrazovanje odvija, dakle, u našem dobu služi samo i isključivo reprodukciji kapitalizma.

Pedagoški paradoks

Kako zapravo obrazovanje funkcionira najbolje ilustrira jedna priča Claudea Levi-Straussa, francuskog antropologa koji u svojim „Tužnim tropima“ na brazilskom Mato Grossu naliječe na pleme Nambikvara koje se ne služi pismom. Dao im je papir i olovku ne bi li prepisivali slova i riječi od njega i ne bi li ih nekako opisale. Međutim, nitko od članova plemena nije se laćao papira, sve dok jednog dana to nije učinio njihov poglavica. On je nešto načrčkao na svom papiru, pa zatražio isto tako antropologov papir na kojem je nešto pisalo. Poglavica, naravno, nije imao pojma o čemu se radi, ali je znao da oko svega toga treba glumiti – sve je bilo „kao“. Tako je on tumačio antropologov tekst, mudro kimajući glavom, iako ga zapravo nije razumio, i na razumijevanje nudio antropologu svoje črkarije koje, naravno, ništa nisu značile.

Nakon tog igrokaza obznanio je plemenu da je ekonomska razmjena, koja je upravo bila u toku, obavljena, te da je upravo on, a ne netko drugi, kao „pismen“ u toj uspješnoj trampi presudno posredovao. Svoju je „pismenost“ poglavica zapravo izveo iz svog društvenog položaja i svoje političke moći, a ne iz samog naukovanja – uostalom, ništa nije naučio – jer on je šef, on kontrolira sve i njegova se sluša, samo je on tumač pisma. „On je, nesumnjivo, jedini shvatio smisao pisanja... Ako je moja pretpostavka točna, treba priznati da je osnovna funkcija pisane komunikacije olakšavanje porobljavanja. Upotreba pisma za bezinteresne ciljeve, za postizanje intelektualnih i estetskih zadovoljstava, sekundarni je rezultat...“, reći će na to francuski antropolog.

Prebacimo li se s pedagoškog na politički plan vidjet ćemo da nastavljača Totentotove i Rancièreove egalitarne političke pedagogije ima i u nas. Jedan od takvih je Boris Buden. On drži da imamo sličan politički mit koji svijet, baš kao i pedagoški mit, također dijeli na dvoje – na one koji se politikom bave profesionalno, zlatički, ekspertno, dakle na one koji su na ovaj ili onaj način kvalificirani da djeluju politički i na, s druge strane, ogromnu politički pasivnu i uspavanu masu stanovništva koja o političkim tehnikama zna malo ili nimalo i koja kao takva zapravo u politiku nije ni pozvana. A kad se ipak, s vremena na vrijeme sama javi za riječ, onda je se otpiše kao politički nedovoljno pismenu ili posve nepismenu, svakako kao onu kojoj treba političko doškolovanje.

O tom drugom političkom paradoksu, koji je na neki način povezan s prije spomenutim pedagoškim paradoksom, govori Buden ovako: „Ono što se dogodilo nešto je što bih nazvao temeljnim najvećim paradoksom takozvanih demokratskih revolucija iz 1989. Prvo se pojavio taj novi povijesni subjekt: subjekt demokratizacije nazvan civilnim društvom... Ljudi bi u teoriji rekli da je pravi subjekt ovih demokratskih revolucija u istočnoj Europi zapravo bilo civilno društvo... Ti su ljudi, intelektualci, stari sustav rastavili pod pritiskom i manje-više mirno ga promijenili... Čovjek bi se stvarno mogao zapitati kako to da imamo civilno društvo koje je dovoljno jako da sruši totalitarni komunistički sistem sa svom njegovom vojnom moći, tajnim službama i svim ostalim, a potom taj subjekt jednostavno nestaje, a teorija takozvane tranzicije k demokraciji objavi kako civilnog društva nema i kako bismo ga trebali graditi polagano, graditi nove i nezavisne medije; da postoji stanovita politička kultura, ali da bismo trebali educirati ljude kako slobodu koristiti ispravno, i tako redom.“

Politički paradoks

To su ta vječno nezrela ransijerovski narodi-djeca koja su u stalnom raskoraku s pedagoškom, odnosno političkom spoznajom i koja su u vječnom zaostatku i neizbježnom kašnjenju: „Ono će odrastati slijedeći ih u beskrajnom približavanju. Nikada učenik neće dostići učitelja, a narod svoju prosvijećenu elitu, no nada da će stići tamo tjera ga da napreduje na dobrom putu, na putu usavršenih objašnjenja. Stoljače Napretka pripada pobjedonosnim objašnjavateljima i pedagoškim čovječanstvu... U središtu pedagoške fikcije nalazi se predodžba o nejednakosti kao zaostatku: inferiornost se tu zahvaća u svojoj neudžnosti; ona nije ni laž ni nasilje, nego samo zaostatak koji se ustanovljuje kako bi se nadoknadio. Tu bez ikakve sumnje nikada ne stižemo na vrijeme: na nas čak i priroda čeka, i tu će uvijek biti kašnjenja, uvijek će biti nejednakosti“, reći će Rancière.

Kontra Budenovom emancipatorskom stavu o narodu kojemu nikakvo školarstvo bifljanje ne govori da bi se politički subjektiviralo, stoji Žižekov starateljski stav koji tumači da „jutro poslije“, a zapravo govori o permanentno nepunoljetnom, nedoraslom i infantilnom društvu. „Drugo jutro, nakon entuzijazma potaknutog opijenošću pobjedničkim danima, ljudi su se morali otrijeziti i podvrći bolnom procesu učenja pravila nove realnosti, to jest cijene koju treba platiti za političku i ekonomsku slobodu.“ Žižek zapravo govori da se s učenjem, instrukcijama i objašnjavanjem nikada ne može stati, učenici i oni neuki nikad zapravo u tom sistemu ne mogu doseći potrebno znanje, tranzicijska društva su u stanju vječnog učenika koji nikada ne može izaći iz školskih klupa i kratkih hlača.

Ako bismo to komentirali mogli bismo reći da u tom sistemu učenik nikada do dosegne to toliko žudeno znanje, njegovo znanje je uvijek sakato, učitelj u rukavu uvijek skriva neku novu lekciju koju dak ne poznaje, dak se uvijek nalazi u tom vrtlogu beskonačnog dostizanja. Ako krenemo na našu centralnu temu onda se može reći da studentima u borbi, prema tumačenju uvaženih komentatora, uvijek nešto fali – ili se nedovoljno domoljubni ili su politički nepragmatični, ni sami ne znaju što će sa sobom, ne razmišljaju što će biti sa žižekovskim „jutrom poslije“, onda kad se od revolucije otriježne. Svrsla im desnica prigovara da su zapravo nosioci slugaševske „narančaste revolucije“, da su zapadni plaćenici, briselske kafice, soroševske đaci, standardna politička opozicija zamjera im neorganiziranost prema „normalnim“ političkim pravilima (gdje su tu stranke, gdje su tu liste, itd.), komentatori sa strane pak sve to drže uzaludnim poslom, studente smatraju naivcima, itd.

Pobuna nije stvar metropole

Stvar, međutim, ipak stoji ponešto drukčije. Pravo učenje, baš kao i pravi politički rad zbiva se nagadanjem, napipavanjem, metodom pokušaja i pogreške, ono je palpabilno. Tako i studenti u Srbiji, stotinu puta pogriješite i stotinu puta pokušajte, dok se ne nabasa na pravi put. Stvar je u improvizaciji i u tome da se nitko ne boji nastupa pred drugima i izlaganja sebe sudu drugih, da se nitko ne boji promašaja i da se ne smatra da je greška ujedno i grijeh. Zato su mnogi i nestrpljivi, jer sva ta improvizacija i svi ti pokušaji traju dugo. Studenti u buni u Srbiji svoj put prolaze sami, bez nekog vanjskog političkog tutora, bez nekoga tko im s visoka objašnjava što bi i kako trebali raditi, studenti u svojoj buni rade to u modusu jednakosti. Kaže Rancière: „Stvari su dakle bile jasne: nije se radilo o nekoj metodi obrazovanja naroda, već o dobroti koju treba navijestiti siromasima: oni mogu sve što može bilo koji čovjek. Bilo je dovoljno navijestiti.“ To znači da je i dotad nesubjektivirani, zapostavljeni, „siromašni“ dio populacije (sav ovaj svijet iz Kosjerića, sa Sandžaka i Bačke) ovim demonstracijama pozvan da se u egalitaranom ključu pridruži pobuni protiv autokrata. Studenti nisu učili za revolucionare, nisu pohađali seminare za pobune, nisu članovi stranaka, nisu dio tzv. društvene elite, tek bi se povremeno nalukavali u zagrebački politički šalabahter zvan „Blokadna kuharica“.

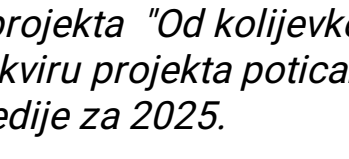
Ono što rade studenti jest da se probudi zapostavljena snaga naroda, koja je sebe zaboravila ili se uopće nije znala. Takoder, politika je svačija stvar, njome ne treba da se bave samo stručnjaci. Refleksija je svuda moguća i stanuje na najnevjerojatnijim mjestima, nitko nije diskvalificiran, nema nekompetentnih. Odatle i veliki pomaci kad se u pokret uključuju poljoprivrednici, veterani, mještani iz malih gradova i sela. Pobuna nije stvar metropole. Kad se to promovira onda s druge strane stiže jedna od opomena: „Dakle, studenti Filozofskog fakulteta, FON-a, Filološkog itd. pričaju o tome da oni žele promenu kakvu svet nije video, da ekspert reč. ne postoji“, stiže kritika.

Ono što su uveli studenti i jesu studentski parlamenti, odnosno plenumi, zatim zborovi radnih ljudi i građana gdje se na deliberativni način raspravlja o svim za pojedinu zajednicu važnim temama i gdje se donose odluke. U tom smislu pobuna potvrđuje jedan od glavnih Rancièreovih nalaza, a taj je da se prema jednakosti ne ide, za nju se ne školuje, za nju nema unaprijed znanih recepata, već je stvar u tome da se odmah krene od principa jednakosti. Jer, ako je jednakost tek jedan daleki cilj, samo jedan cilj među brojnim drugim ciljevima, ako se najprije nejednakost mora poraziti, onda se riskira da se nejednakost samo perpetuiru tako što će se ponovno pojaviti neki tutor, predavač, znalac ili politički lider koji će većinu utvuljivati znanje, odnosno nastaviti će se zatupljivanje kao i dotad. Revolucije, društvene promjene i studentske demonstracije po svojoj su definiciji autoididaktičke. Provode se kroz neku vrstu samoobrazovanja. Ili Rancièreovim riječima: „Ideja da određeni ljudi razumiju društvenu strukturu, a neki ne, te da se trebamo emancipirati zahvaljujući znanju i vodstvu onih koji 'znaju' predstavlja prvorazrednu proizvodnju nejednakosti.“

Protiv policijske pedagogije

Što je s druge strane, što vidimo kod vladodržaca? Tamo imamo privid parlamentarnog života, tamo imamo sofizme, autoritarnu argumentaciju, školu cinizma, „alegorije koje utjelovljuju postojeći poređak“, interesne igre, traže se sudjelovanje potlačenih, ali tako da razvijaju jezik lukavosti, da nauče jezik vlasti, da nauče policijski jezik i dr. Tamo vlada retorika vladajućih koje je Rancière opisao: „Ona ne traži razumijevanje, nego isključivo poništenje volje suparnika... Ona govori kako bi usutkala.“ Ono što studentski pokret u Srbiji danas radi, ili barem njezin radikalniji dio, jest da izvlače potlačene iz njihove moćavare nemoći, nesigurnosti i samoprijezira, ukoliko, emancipiraju narod. Kako je jedan komentator [zaključio](#): „Nastavnik treba da se povuče iz te pozicije i da, kako bi rekao Rancière, postane učitelj neznalica – onaj koji ne prenosi znanje kao gotov proizvod, već otvara prostor da učenik sam uči, misli i simbolizuje. Drugim rečima, autentično obrazovanje ne integriše, nego subvertira. Njegov zadatak nije da učenike prilagodi, već da ih oslobodi. Da ih pomeri iz pasivne pozicije žrtve u aktivnu poziciju subjekta koji misli i deluje. Zahvaljujući blokadi raskrsnice, ispred Gimnazije je prvi put pročitano pismo podrške Badioua i Rancièrea pobunjenju omladini Srbije. Događaj je spojio nekoliko linija: nastavu filozofije je iz učionice premostio na ulicu, a filozofsku argumentaciju je iz skripti i elektronskog teksta preveo u život.“

Drugi tekst iz novinarskog projekta "Od kolijevke pa do groba najburnije je dačko doba" realizira se u okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije za 2025.

najnovije

uto, 25/11/2025 - 15:58

Prošle godine u osnovnim školama 5.363 romske djece

pon, 24/11/2025 - 09:08

Neka bude borba prestana

čet, 20/11/2025 - 09:18

Kako smo se na Dan sjećanja prisjetili i davno umrlog Vjesnika

sri, 19/11/2025 - 11:02

Ubijte glasnika

sri, 19/11/2025 - 00:06

Kako gradonačelnik Tomašević obmanjuje Srbstvo o spašavanju

grada

pet, 14/11/2025 - 15:02

Ekstremna ljevica: Kriva je!

čet, 13/11/2025 - 09:31

Studentski bunt 2009 – politička subjektivizacija jedne generacije

sri, 12/11/2025 - 19:42

HND najavio prosvjede zbog napada na novinare

uto, 11/11/2025 - 11:52

Groteskna hipokrizija: nisu problem proustaške prijetnje maskiranih crnokošuljaša, nego manjinske manifestacije koje crnokošuljaši žele zabraniti

pon, 10/11/2025 - 15:56

Deklaracija o Domovinskom ratu: Potpisujemo!

Impressum

Forum.tm | Nakladnik: neprofitna udruga Dom kulture Zagreb | Adresa: Nova cesta 115,

10000 Zagreb | email: domkulturezagreb@gmail.com | Uredništvo: Dom kulture Zagreb

TKO? Neprofitna udruga Dom kulture ŠTO? Forum.tm, prostor za

slobodne ljude i one koji to žele postati KADA? Jučer, danas, sutra

GDJE? www.forum.tm ZAŠTO? Da bi stvari bile jasnije

Portal Forum.tm financijski podupire
Agencija za elektroničke medije

Veronika Rešković dobitnica je nagrade "Marija Jurić Zagorka" za internetsko novinarstvo u 2014. godini, koju dodjeljuje Hrvatsko novinarsko društvo, za seriju tekstova objavljenih na Forum.tm-u.

Oleg Maštruko dobitnik je nagrade "SAP Božo Težak" za najbolji tekst s područja informatike i komunikacija u 2014. godini.

Tekst "Od Milanovićevih sastanaka po SAD-u korist bi možda mogle imati isključivo tvrtke koje posluju s državom" objavljen je na Forum.tm-u.